

POSTANOWIENIE

Dnia 26 września 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Barbara Myszka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

SSN Kazimierz Zawada

w sprawie z powództwa S. M.

przeciwko Skarbowi Państwa -

Rejonowemu Zarządowi Infrastruktury w B.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 26 września 2013 r.,

zażalenia strony pozwanej

na wyrok Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 26 lutego 2013 r.,

1. oddala zażalenie,

**2. pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
zażaleniowego Sądowi wydającemu orzeczenie kończące
postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 28 września 2012 r. Sąd Okręgowy w S. oddalił powództwo S. M. o zasądzenie od Skarbu Państwa - Rejonowego Zarządu Infrastruktury w B. kwoty 198 657 zł z odsetkami tytułem odszkodowania za utratę wartości rynkowej nieruchomości, spowodowaną utworzeniem obszaru ograniczonego użytkowania, oraz konieczność poniesienia nakładów związanych z rewitalizacją akustyczną budynku.

Sąd Okręgowy ustalił, że powód jest właścicielem zabudowanej nieruchomości o obszarze 3,1464 ha położonej w D. oraz że w dniu 9 lutego 2010 r. Sejmik Województwa [...], na podstawie art. 135 ust. 1, 2, 3a i 3b ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (jedn. tekst: Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 ze zm. – dalej: „Pr.o.ś.”), podjął uchwałę w sprawie utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania dla lotniska wojskowego Ł. Uchwała została ogłoszona w Dzienniku Urzędowym Województwa [...] z dnia 29 marca 2010 r. (Dz. Urz. z 2010 r. Nr 88, poz. 689) i weszła w życie z dniem 12 kwietnia 2010 r. Nieruchomość powoda została objęta utworzonym obszarem ograniczonego użytkowania.

Pozew w niniejszej sprawie został nadany w urzędzie pocztowym w dniu 11 kwietnia 2012 r., a do Sądu Okręgowego wpłynął w dniu 13 kwietnia 2012 r. Wcześniej powód nie występował do pozwanego z roszczeniem o odszkodowanie.

Sąd Okręgowy uznał, że roszczenie powoda wygasło, zgodnie bowiem z art. 129 ust. 4 Pr.o.ś., z roszczeniem o odszkodowanie, o którym mowa w ust. 1 – 3 tego artykułu, można wystąpić w okresie dwóch lat od dnia wejścia w życie rozporządzenia lub aktu prawa miejscowego powodującego ograniczenie sposobu korzystania z nieruchomości. Z art. 136 ust. 1 Pr.o.ś. wynika, że w razie ograniczenia sposobu korzystania ze środowiska w wyniku ustanowienia obszaru ograniczonego użytkowania właściwymi w sprawach spornych dotyczących wysokości odszkodowania lub wykupu nieruchomości są sądy powszechne. Oznacza to, że tryb sporu sądowego dotyczącego roszczeń wymienionych w tym przepisie powinien być poprzedzony zajęciem stanowisk przez zainteresowane strony, które mogą porozumieć się pozasądowo w zakresie obowiązku zapłaty i wysokości odszkodowania. Uprawniony do odszkodowania musi więc w terminie dwóch lat od dnia wejścia w życie rozporządzenia lub aktu prawa miejscowego zgłosić roszczenia wynikające z art. 129 ust. 1 - 3 Pr.o.ś. zobowiązanemu do wypłaty odszkodowania. Termin ten jest terminem zawitym. Uwzględnienie przytoczonych regulacji

proceedzi – zdaniem Sądu Okręgowego – do wniosku, że roszczenie odszkodowawcze powoda wygasło, uchwała Sejmiku Województwa [...] weszła bowiem w życie z dniem 12 kwietnia 2010 r., dwuletni termin przewidziany w art. 129 ust. 4 Pr.o.ś. upływał z dniem 12 kwietnia 2012 r., a przed tym dniem powód nie zgłosił pozwanemu roszczenia o odszkodowanie. Pierwszą czynnością powoda było bowiem skierowanie sprawy na drogę postępowania sądowego.

Na skutek apelacji powoda, Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 26 lutego 2013 r. uchylił wyrok Sądu Okręgowego i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. Za błędne uznał stanowisko Sądu pierwszej instancji, że dla zachowania terminu przewidzianego w art. 129 ust. 4 Pr.o.ś. konieczne jest – przed wystąpieniem na drogę postępowania sądowego – zgłoszenie roszczenia podmiotowi obowiązkanemu do naprawienia szkody. Wbrew odmiennej ocenie Sądu pierwszej instancji, dla zachowania tego terminu istotne jest tylko to, by przed jego upływem pozew o odszkodowanie został wniesiony do sądu. W niniejszej sprawie natomiast pozew został wniesiony przed upływem dwóch lat od dnia wejścia w życie uchwały Sejmiku Województwa [...] z dnia 9 kwietnia 2010 r. Sformułowanie „...można wystąpić...”, którym posłużył się ustawodawca w art. 129 ust. 4 Pr.o.ś., obejmuje bowiem także dochodzenie roszczeń w rozumieniu sądowego dochodzenia realizacji swoich uprawnień. Z powodu błędnej wykładni art. 129 ust. 4 Pr.o.ś. Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sporu, w związku z czym konieczne stało się uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania (art. 386 § 4 k.p.c.).

W złożonym zażaleniu pozwany wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego, zarzucając naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. przez przyjęcie, że Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy. Zdaniem skarżącego, zawarte w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku oceny prawne są błędne, natomiast wyrok Sądu pierwszej instancji należy uznać za prawidłowy i z tej przyczyny w sprawie nie zachodzi potrzeba przeprowadzania dalszego postępowania dowodowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Treść podniesionych przez skarżącego zarzutów powoduje konieczność wyjaśnienia celu regulacji wprowadzonej do kodeksu postępowania cywilnego przez art. 1 pkt 39 ustawy z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 233, poz. 1381 –

dalej: „ustawa nowelizująca”) oraz zakresu kognicji Sądu Najwyższego przy rozpoznawaniu nowego środka odwoławczego.

Powołanym przepisem w art. 394¹ k.p.c. nadano nowe brzmienie § 1 i 3, a ponadto dodano § 1¹, zgodnie z którym zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje także w razie uchylecia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Znowelizowany art. 394¹ k.p.c. stosuje się do zaskarżania orzeczeń wydanych po dniu 3 maja 2012 r. (art. 9 ust. 6 i art. 11 ustawy nowelizującej).

W uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej podkreślono, że, według założeń obecnego modelu postępowania cywilnego, druga instancja stanowi instancję merytoryczną, w ramach której rozstrzygnięcie sprawy powinno nastąpić *ex novo* i zakończyć się podjęciem merytorycznego rozstrzygnięcia kończącego spór między stronami. Zbyt częste uciekanie się do uchylecia wyroku sądu pierwszej instancji z równoczesnym przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania prowadzi do wypaczenia tego założenia i przedłużenia postępowania, w związku z czym celowe jest zapewnienie Sądowi Najwyższemu możliwości kontroli tego rodzaju rozstrzygnięć (zob. Druk Sejmowy nr 4332, VI kadencji).

Istotnie, postępowanie apelacyjne ma charakter merytoryczny, co oznacza, że sąd drugiej instancji nie może ograniczać się jedynie do oceny zarzutów apelacyjnych, lecz musi - niezależnie od ich treści - dokonać ponownych własnych ustaleń, a następnie poddać je ocenie pod kątem prawa materialnego (zob. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55). Zasadne wniesienie apelacji powinno zatem prowadzić przede wszystkim do wydania orzeczenia reformatoryjnego, a wyjątkowo tylko orzeczenia kasatoryjnego. Z art. 386 k.p.c. wynika, że sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w trzech wypadkach: w razie stwierdzenia nieważności postępowania (art. 386 § 2 k.p.c.), w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.).

Rozważając charakter zażalenia wprowadzonego w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. Sąd Najwyższy już niejednokrotnie wyjaśniał, że kontrola dokonywana w ramach tego środka powinna mieć charakter formalny, skupiający się na przesłankach uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji, bez wkraczania w kompetencje sądu *in merito*. Oznacza to, że w postępowaniu toczącym się na skutek zażalenia na orzeczenie o uchyleniu wyroku sądu pierwszej instancji i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania na podstawie art. 386 § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy poddaje kontroli prawidłowość stwierdzenia nieważności postępowania przez sąd drugiej instancji, a jeżeli przyczyną orzeczenia kasatoryjnego były przesłanki określone w art. 386 § 4 k.p.c. – bada, czy sąd drugiej instancji prawidłowo pojmował wskazane w tym przepisie przyczyny uzasadniające uchylenie orzeczenia sądu pierwszej instancji i czy jego merytoryczne stanowisko uzasadniało taką ocenę postępowania sądu pierwszej instancji. Innymi słowy, bada czy rzeczywiście sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy albo czy rzeczywiście wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Dokonywana kontrola ma przy tym charakter czysto procesowy, co oznacza, że Sąd Najwyższy nie może wkraczać w merytoryczne kompetencje sądu drugiej instancji rozpoznającego apelację. Zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. nie jest bowiem środkiem prawnym służącym kontroli materialnoprawnej podstawy orzeczenia, zarezerwowanej wyłącznie do przeprowadzenia w postępowaniu kasacyjnym. Z tej przyczyny odmienne ujęcie zakresu kognicji Sądu Najwyższego w postępowaniu toczącym się na skutek zażalenia przewidzianego w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. trzeba uznać za niedopuszczalne (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 25 października 2012 r., I CZ 136/12, nie publ., z dnia 25 października 2012 r., I CZ 139/12, nie publ., z dnia 25 października 2012 r., I CZ 143/12, nie publ., z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, nie publ., z dnia 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12, nie publ., z dnia 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12, nie publ., z dnia 15 lutego 2013 r., I CZ 5/13, nie publ., z dnia 10 kwietnia 2013 r., IV CZ 21/13, nie publ. i z dnia 23 maja 2013 r., IV CZ 50/13, nie publ.).

Skarżący, błędnie pojmując charakter wniesionego środka odwoławczego, większą część podniesionych w nim zarzutów odniósł do merytorycznego stanowiska Sądu Apelacyjnego. Z przyczyn, o których była już mowa, zarzuty

te muszą pozostać poza zakresem kontroli Sądu Najwyższego, ocenie podlegać może jedynie zarzut naruszenia art. 386 § 4 k.p.c. W przepisie tym zostały sformułowane dwie przyczyny uchylenia wyroku z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania, mianowicie nierozpoznanie przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy i konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. W niniejszej sprawie u podstaw orzeczenia kasatoryjnego legła ocena Sądu Apelacyjnego, według której Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że przez nierozpoznanie istoty sprawy należy przede wszystkim rozumieć niezbadanie podstawy merytorycznej dochodzonego roszczenia. O sytuacji takiej można mówić, jeżeli np. sąd nie wniknął w całokształt okoliczności sprawy, ponieważ pozostając w mylnym przekonaniu ograniczył się do zbadania jedynie kwestii legitymacji procesowej jednej ze stron lub kwestii przedawnienia, wskutek czego przedwcześnie oddalił powództwo albo jeżeli zaniechał zbadania merytorycznych zarzutów pozwanego, związanych z ewentualną wierzytelnością wzajemną, przysługującą pozwanemu wobec powoda (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, nie publ., z dnia 21 października 2005 r., III CK 161/05, nie publ., z dnia 20 lipca 2006 r., V CSK 140/06, nie publ., z dnia 17 kwietnia 2008 r., II PK 291/07, nie publ., z dnia 11 sierpnia 2010 r., I CSK 661/09, nie publ., z dnia 26 stycznia 2011 r., IV CSK 299/10, nie publ., z dnia 6 września 2011 r., I UK 70/11, nie publ. i z dnia 12 stycznia 2012 r., II CSK 274/11, nie publ. oraz postanowienia: z dnia 15 lipca 1998 r., II CKN 838/97, nie publ., z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22, z dnia 25 października 2012 r., I CZ 139/12, nie publ. i z dnia 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12, nie publ.).

Kontynuując dotychczasowy, jednolity kierunek orzecznictwa Sądu Najwyższego, trzeba przyjąć, że w sytuacji, w której Sąd pierwszej instancji ograniczył się jedynie do oceny skutków upływu terminu określonego w art. 129 ust. 4 Pr.o.ś. i – w ocenie Sądu drugiej instancji - błędnie przyjął, że dochodzone roszczenie odszkodowawcze wygasło, spełniona została przesłanka orzeczenia kasatoryjnego w postaci nierozpoznania istoty sprawy.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. oddalił zażalenie jako pozbawione uzasadnionych podstaw i – stosownie do art. 108 § 1 zd. pierwsze w związku z art. 391 § 1, art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c. - pozostawił rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego Sądowi wydającemu orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.